

РОЛЯТА НА ООН ПРИ УРЕГУЛИРАНЕТО НА КОНФЛИКТИ

д-р Габриела Белова

С изменението на природата на конфликтите в съвременния свят се променят и механизмите за тяхното урегулиране. Така например в условията на намаляващата роля на националната държава се наблюдава понижаване на ефективността на дипломатическите способности за разрешаването на конфликтите и обратно – нараства значението на методите, свързани с икономическите механизми и финансовата принуда. От друга страна, новият вид конфликти, независимо от тяхната асиметричност, изисква значителни средства за предотвратяването, управлението и разрешаването им. След края на Студената война междудържавните конфликти са изместени от **вътрешнодържавните**, които могат да бъдат разделени на три групи:

- конфликти между централната власт и етническа / религиозна група (групи);
- конфликти между различни етнически / религиозни групи;
- конфликти между държава / държави и неправителствени / терористични структури.

Всички посочени групи конфликти са свързани с търсене на собствена идентичност, който процес в началото на ХХІ век се извършва не въз основа на принадлежността към определена държава, а въз основа на принадлежността към определена етническа или религиозна структура.

Същността на операциите за поддържане на мира (peacekeeping) коренно се променя и техният брой рязко нараства след края на идеологическото противопоставяне между САЩ и СССР. През 1988 г. започва най-голямата в дотогавашната история на Организацията на обединените нации (ООН) операция, която е свързана с обявяването на независимостта на Намибия. Нейната цел е не само разделянето на враждуващите страни, а и тяхното разоръжаване, подпомагане

на националното помирение, подготовка на избори, осигуряване на спазването на човешките права. По такъв начин операциите за поддържане на мира (ОПМ) прерастват в операции за възстановяване на мира (peace making). Следва провеждането на мисии от новия тип в Ангола, Салвадор, Мозамбик, Камбоджа. При операциите на ООН в Сомалия и в бивша Югославия за първи път е употребена сила съгласно гл. VII от Устава на ООН във връзка с основание, различно от законната самоотбрана. Тези действия вече не са насочени към възстановяване, а към налагане на мира (peace enforcement) в условията на вътрешни конфликти и гражданска война.

След края на Студената война операциите за поддържане на мира често се комбинират с по-комплексните операции за укрепване на мира (peace building), приложими за вътрешнодържавни конфликти, които често се пораждат от транснационални фактори.

Все по-важна роля започват да играят операциите по хуманитарни съображения, без да има пълно единодушие относно критериите за осъществяването на въоръжена намеса. Опирайки се на зачитането на основните права и свободи на човека, хуманитарните операции могат да служат както като средство за урегулирането на конфликти, така и като средство за упражняване на политически натиск.

Правните елементи при урегулирането на конфликтите също изискват адекватен подход – това проличава както в критиките към ООН и Съвета за сигурност, така и в изоставането на международното нормотворчество от реалното развитие на събитията на световната сцена.

Съвременните подходи към урегулирането на конфликтите до голяма степен произтичат от особеностите на самите конфликти. ООН е допринесла значително за развитието на процедури и методи за управлението и разрешаването на конфликтите, доказателство за което е присъждането на Нобеловата награда за мир на „сините каски“ през 1998 г. От друга страна, стана ясно, че същевременно Организацията е преживяла и сериозни кризи и неуспехи. Първоначалната успешна работа на ООН в посока към намаляване на войните между държавите съществено се променя с нарастването на вътрешнодържавните противоречия. Грешки като тези в Руанда, Сребреница и Сиера Леоне повишават необходимостта от реформи.

Концептуалната рамка на съвременните операции за поддържане на мира е очертана от няколко документа. Първ в това отношение е докладът на бившия генерален секретар на ООН Бутрос Бутрос-Гали „Програма за мир“ (Agenda for Peace), изготвен през 1992 г. и допълнен през 1995 г., в който подробно са изложени различните процедури за мирно урегулиране и предотвратяване на конфликтите. Приема се, че именно той поставя началото на процеса на реформи в провеждането на ОПМ. Негов безспорен принос е дефинирането на принципите, заемащи основно място в инструментариума на ОПМ: превантивна дипломация, поддържане на мира, възстановяване на мира, следконфликтно възстановяване, наблюдение на избори, оказване на хуманитарна помощ. През втората половина на 90-те години на XX век ООН отделя изключително голямо внимание на проблемите на миротворчеството. Неслучайно за дейността ѝ в тази област на Организацията и на нейния Генерален секретар Кофи Анан през 2001 г. са присъдени Нобелови награди за мир.

„Програма за мир“ разглежда дейността по мироопазване като ключов инструмент в рамките на по-широката концепция за човешка сигурност. Развита в документи на ООН от първата половина на 90-те години на XX век, тя е ориентирана към постигане на позитивен мир и съблюдаване на минимални стандарти по отношение на човешките права. Един от привържениците ѝ е бившият канадски външен министър Лойд Ексуърти, който отбелязва, че сигурността на индивидите се понижава за сметка на нарастващия брой вътрешнодържавни конфликти. Новият тип конфликти, нарастващата престъпност, явления като тероризма и сериозните проблеми при опазването на околната среда изискват нови стратегии в областта на сигурността. Техен изходен пункт трябва да бъде отхвърлянето на схващането, според което сигурността на индивидите произтича от сигурността на държавата. Сходно звучи тезата на бившия Генерален секретар на ООН Бутрос Гали, че „... в ситуации на вътрешни кризи ООН ще уважава суверенитета на държавите, но времето на абсолютния и изключителния суверенитет е отминало... и задачата на лидерите на държавите е да намерят баланса между стабилното

вътрешно управление и изискванията на един все повече взаимозависим свят“. Оформящата се концепция за нова колективна човешка сигурност проличава и в Доклада за хилядолетието на Генералния секретар на ООН Кофи Анан.

Всъщност именно Допълнението към „Програма за мир“ (1995 г.) преодолява твърде бурния оптимизъм на по-ранния документ и прави отстъпление в полза на традиционната концепция за мироопазването. В него Генералният секретар акцентира върху основните принципи, утвърдени в практиката на ООН като наличие на съгласие сред противниковите страни за провеждане на съответната операция, неутралност и неупотреба на сила с изключение за самоотбрана. Три фактора в по-новите мандати за осъществяване на мироопазващи операции подкопават тези основни принципи, а именно: гарантирането на изпълнение на хуманитарни задачи във военни условия, защитата на големи групи цивилно население и оказването на натиск за постигане на национално помирение по-бързо, отколкото страните са готови да приемат. Неслучайно в Допълнението се подчертава, че мироопазващите сили не трябва да бъдат разполагани, преди да е договорено прекратяване на огъня или мирно споразумение. Съветът за сигурност изразява в становище одобрението си към анализа, извършен в Допълнението, и повтаря практическите изисквания за успешно мироопазване – ясен мандат, ефективна военна структура и командване, осигурено финансиране на операциите. Тенденцията за връщане към традиционното мироопазване се забелязва и в документи на ОССЕ и ОНД, а специалният Департамент за мироопазващите операции в рамките на ООН подчертава важноста на принципите на наличие на съгласие сред страните, безпристрастност и неупотреба на сила.

Втора решаваща крачка в усъвършенстването на съвременните ОПМ представлява Докладът Брахими, изготвен от група експерти под ръководството на помощник-генералния секретар на ООН Лахдар Брахими (17 август 2000 г.), известен още като „доклад Брахими“. В него се правят препоръки за укрепване на системата на ООН в областта на оперативното планиране, ресурсното осигуряване и ефективното провеждане на ОПМ. Независимо че отдел-

ни разпоредби се нуждаят от конкретизация и уточнение, общата позитивна насоченост на доклада едва ли трябва да бъде поставяна под съмнение. В него се подчертава, че главната отговорност за поддържането на международния мир и сигурност носят държавите членки на ООН и те трябва да увеличават своята подкрепа към Организацията, както в количествено, така и в качествено отношение. Отбелязана е изключителната важност за предоставянето от страна на Съвета за сигурност на ясни, убедителни и обезпечени с необходимите ресурси мандати за провеждането на операции за поддържането на мира и са потвърдени основните принципи на класическото мироопазване – наличието на съгласие на страните в конфликта за провеждането на дадена операция, безпристрастност и използване на сила само за самозащита.

Трети етап в „кодифицирането“ на доктрината на ООН за поддържане на мира представлява Докладът на Генералния секретар на ООН от 1.06.2001 г. относно изпълнението на препоръките на Специалния комитет по ОПМ и на Работната група на СС по ОПМ. Той формулира цял пакет от конкретни предложения, насочени към реформиране на дейността на Департамента на ООН за ОПМ. Сред тях се открояват следните:

А) Стратегически цели:

- укрепване на способността на ООН за бързо реагиране;
- заздравяване на отношенията на Департамента за ОПМ с държавите членки;
- реформиране на управленската култура на Департамента за ОПМ;
- преориентиране на взаимодействието на Департамента за ОПМ към мисиите по места;
- укрепване на взаимоотношението на Департамента за ОПМ с другите части от системата на ООН.

Б) Специфични мерки за подобряване на осъществяването на ОПМ:

- укрепване на взаимодействието между СС, държавите, предоставящи мироопазващи сили (Troop Contributing Countries), и Секретариата на ООН при планирането, подготовката и осъщест-

- вяването на ОПМ; създаване на специфични за мисията управителни комитети (Mission specific management committees);
- ясно определени мандат, цели и командни структури на ОПМ, както и на гарантирани средства за финансиране;
  - кадрово укрепване на Департамента за ОПМ с нови 150 щатни бройки;
  - подобряване на ръководството и планирането в самите мисии по места;
  - създаване на капацитет за обработка и анализ на информация и стратегическо планиране в Секретариата на ООН;
  - възприемане на стандарт за разполагане на ОПМ в зоната на отговорност 30 дни след приемане на мандат от СС за традиционни операции и 90 дни за комплексни операции;
  - организиране на сили за бързо реагиране и на резервни сили;
  - формулиране на стратегия за своевременно превръщане на мисията за опазване на мира в следконфликтно миротворчество;
  - възприемане на концепция за приемственост между трите фази – предотвратяване на конфликти, опазване на мира и възстановяване на мира.
- В) Конкретни мерки във връзка с поддържането на сили за бързо реагиране:
- създаване на организация за регистриране на въоръжени сили и гражданска полиция в готовност (UNSSAS – UN Standby Arrangements System). В Agenda for Peace от 1992 г. тогавашният Генерален секретар на ООН Бутрос Гали изтъква необходимостта ООН да реагира бързо, за да се ограничат мащабите на възникналите кризи. Една от първите практически инициативи става създадената през 1994 г. система (UN Standby Arrangements System), която представлява база данни, съдържащи подробна информация за съгласието и задълженията на държавите членки на ООН да участват в операции по поддържане на мира, отделяйки определени военни ресурси. Засега към нея са се включили 67 държави, което помага на Организацията да прецени потенциалните възможности на държавите за участие в миротворчески операции.

- създаване на списъци от миротворци на повикване с 30-дневна готовност за участие в ОПМ;
- заделяне на материални запаси в логистичната база на ООН в Бриндизи.

На следващо място в Доклада на Генералния секретар на ООН Кофи Анан „При по-голяма свобода – към развитие, сигурност и човешки права за всички“ от 2005 г. като един от най-важните елементи, по който трябва да бъде намерен консенсус, се посочва въпросът *кога и как* може да се употребява сила в защита на международния мир и сигурност, по отношение на който са налице сериозни разногласия между държавите през последните години. Основните проблеми, които са поставени в Доклада, са следните: имат ли държавите право на изпреварващо използване на въоръжена сила с оглед самоотбрана от непосредствени заплахи; имат ли право на превантивно прилагане на военна сила за защита от потенциални или по-отдалечени заплахи; имат ли право да използват въоръжена сила с цел защита и спасяване на граждани на други държави от геноцид или други аналогични престъпления.

Дейността по урегулиране и предотвратяване на конфликтите включва цял спектър от различни действия (от посредничество до военни операции) в зависимост от конкретната ситуация, характера на заплахата, фазата на развитие на конфликта. Обикновено под урегулиране на конфликтите се разбира един от начините за тяхното управление. Неговото прилагане не предполага прекратяването на конфликтите, а контролиране на тяхната интензивност и минимизиране на загубите. Част от урегулирането на конфликтите е тяхната легитимация и институционализация. Колкото и парадоксално да звучи, необходимо е признаването на неизбежността на конфликта, за да бъдат приложени към него определени правила и норми, изработени или приети от всички участници в конфликта. Такива правила могат да бъдат международни конвенции, устава на международни организации и др.

Въздействието върху конфликта с оглед постигането на мирен изход включва пет основни дейности: предотвратяване на конфликти (conflict prevention), възстановяване на мира (peacemaking),

поддържане на мира (peacekeeping), налагане на мира (peace enforcement) и укрепване на мира (peace-building).

1. Превантивна дипломация (превантивно действие). Дългосрочното предотвратяване на конфликти се отнася до структурните източници на конфликтите и има за цел да изгради трайни основи на мира. Предотвратяването на кризи включва системни усилия на международната общност или отделни държави за предотвратяване на ситуация, в която кризите да преминат във въоръжен сблъсък, или трансформирането на конфликти с насилие към мирни форми. Предмет на предотвратяването на конфликтите е не самото избягване на кризите, а въздействието върху процесите, водещи до използване на насилие или до ескалация на насилието. Кризите в Косово, Македония, Афганистан свидетелстваха за това, че само военният компонент не е достатъчен и постигнатите военни успехи трябва да придобият устойчив характер чрез създаването на стабилни граждански структури, за да бъде предотвратено избухването на нови конфликти.

Често се разграничават също оперативна и структурна превантивна политика. **Оперативните** превантивни действия обхващат краткосрочни мерки, насочени към предотвратяване или сдържане на конфликта. Нейни инструменти могат да бъдат както граждански, така и военни мерки. **Структурните** превантивни действия включват средносрочни и дългосрочни мерки, целящи да въздействат върху по-дълбоките причини за възникването на конфликта, като инструментите могат да бъдат най-разнообразни – мерки по борба с бедността, политика на устойчиво развитие, контрол върху въоръженията, регионална интеграция, колективна сигурност.

От особено значение са ранното предупреждаване за кризата (*early warning*) и своевременните мерки по предотвратяването на кризата (*early action*). Това се отнася както за оперативната, така и за структурната превантивна политика. Така например, в Руанда е налице своевременно предупреждение за кризата, но операция „Тюркоаз“, за провеждането на която Съветът за сигурност на ООН упълномощава Франция и други африкански държави, е проведена едва след като са убити над 800 хиляди души, независимо от присъствието на миротворческата мисия на ООН (UNAMIR) в

страната. Вместо наличният контингент да бъде увеличен и да му бъде предоставен мандат за предотвратяване на назряващия геноцид, мисията на ООН е била съкратена. По някои данни прехвърлянето на 5 хиляди души в Руанда през април 1994 г. би могло да предотврати геноцида. По време на Косовския конфликт през 1999 г. също е налице предупреждение за назряваща криза, но липсва изработена дългосрочна стратегия. В този смисъл ранното прогнозиране на конфликта на експертно ниво невинаги води до приемането на правилни политически решения. За да бъдат ефективни превантивните действия, трябва да се основават на три принципа: съвременна реакция при първите признаци на опасност от криза, балансирана първоначални мерки и всеобхватни и продължителни мерки за отстраняване на по-дълбоките причини за насилието.

Превантивната дипломация включва действия за предотвратяване възникването на спорове и за разрешаването им, преди да прераснат в конфликти или за ограничаването на разпространението на конфликтите. Тя може да има формата на посредничество, примиряване или преговори. С посредничество и превантивна дипломация са натоварени пратеници и специални пратеници на Генералния секретар в целия свят. Въпреки че дипломацията е добре изпитано средство за предотвратяване на конфликтите, опитът на ООН показва, че има редица други форми с полезен превантивен ефект, поради което понятието „превантивно действие“ е по-точно от понятието „превантивна дипломация“.

● **Превантивно разгръщане на сили** (*“Thin blue line deployments”*) се прилага за предотвратяване на конфликти и има за задача установяването на „синя линия“ за съдържането им чрез изграждане на доверие между участниците в конфликта. Тази нова концепция се формира през 1992 г. и се изразява в преминаването от мироподдържане към превантивно разполагане (*From Peacekeeping to Preventive Deployment*). Като пример за превантивно разполагане на сили обикновено се сочи мисията на ООН в Македония. Опасявайки се да не бъде въввлечена във военните действия на територията на бивша Югославия, през 1992 г. Македония иска разполагане на наблюдатели на ООН. В съответствие с Плана Ванс-Оуен и Резолюция 795 Съ-

ветът за сигурност се съгласява и изпраща в Македония контингент от военни сили и цивилни наблюдатели UNPREDEP (UN Preventive Deployment Forces), които са разположени по границите с Албания и Федерална република Югославия (Сърбия и Черна гора) с цел предотвратяване на разпространение на конфликта. Първият контингент, състоящ се от канадски миротворци, пристига в Македония през януари 1993 г., а впоследствие е заменен от скандинавски части (Дания, Финландия, Норвегия и Швеция), като американски части го допълват до окончателния му състав от 1050 души. Тази операция е важна стъпка в развитието на превантивните мироподдържащи операции. Факторите, които допринасят за успеха ѝ, са: подходящо време за разполагането на силите, ясни цели и мандат на операцията, ангажираност от страна на международната общност, сътрудничество с регионални и неправителствени организации, силна подкрепа от страна на македонското правителство, опозиционните партии и лидерите на етническите общности в страната. Като недостатък на този вид превантивни действия може да се посочи, че е възможно ситуацията да изисква готовност за престой от страна на силите на ООН за по-дълъг, неопределен период от време (както в случая с Кипър).

- **Превантивно разоръжаване**, което има за цел да намали количеството на лекострелковото оръжие в конфликтните региони. В Салвадор, Мозамбик и на други места това доведе до демобилизиране на военни части и до събиране и унищожаване на оръжието им като част от цялостното мирно споразумение.

- **Превантивно хуманитарно действие** означава оказване на хуманитарна и друга помощ с цел предотвратяване избухването на конфликта или намаляване на ескалацията му.

- **Превантивното укрепване на мира** представлява действия за предотвратяване на разпространението на конфликтите в подкрепа на структурите и практиките, които засилват и укрепват мира. То включва широк диапазон от политически и институционални действия за достигане до корените на конфликта.

2. Възстановяването на мира (peacemaking) се прилага при вече избухнали конфликти и цели тяхното спиране чрез средствата на дипломатията. Използват се дипломатически средства за убеждаване

на страните в конфликта да прекратят военните действия и да преговарят за мирно решаване на споровете. ООН разполага с различни средства за съдържане и разрешаване на конфликтите. Съветът за сигурност може да препоръчва различни средства за разрешаване на спора, както и да помоли Генералния секретар за посредничество. Генералният секретар може да предприеме дипломатически инициативи за поощряване и подкрепа на преговорите както лично, така и чрез изпращане на специални пратеници или мисии с определени задачи (преговори, запознаване с фактите), или чрез използване на „добри услуги“. Действията на Генералния секретар през 1988 г. например доведоха до прекратяване на войната между Иран и Ирак, която бушуваше от 1980 година. Посредничеството на Генералния секретар и на неговия пратеник в Афганистан доведоха до споразумение, в резултат на което съветските войски се изтеглиха от страната. Случаи като Камбоджа, Централна Америка, Кипър, Близкия изток, Мозамбик и Намибия отразяват миротворческата дейност на Генералния секретар на ООН.

3. Поддържането на мира (peacekeeping) има 50-годишна история, като през последното десетилетие еволюира от традиционния си модел на предимно военно наблюдение на споразумения за прекратяване на огъня или разделителни линии след междудържавни войни към комплексен модел, включващ различни военни и цивилни компоненти, предназначени за изграждане на мира след граждански войни. По време на Суецката криза от 1956 г. се провежда първата операция на ООН за поддържане на мира, която има за задача да наблюдава изтеглянето на въоръжените сили на Франция, Великобритания и Израел от Синайския полуостров и да охранява разделителната линия между войските на Израел и Египет.

Класическите операции по поддържане на мира, провеждани под егидата на ООН, се отличават със:

- съгласие на страните да прекратят конфликта помежду си и да си сътрудничат;
- неутралност и безпристрастност на миротворците;
- неупотреба на сила с изключение на случаите на самоотбрана.

Без изрично да са уредени в Устава на ООН, мироподдържащите операции се оторизират от Съвета за сигурност при съгласие на страната домакин и на другите засегнати страни и се ръководят от Генералния секретар, често чрез негов специален представител. Те могат да включват както военен и полицейски, така и цивилен персонал. Военните наблюдателни мисии са съставени от невъоръжени офицери, наблюдаващи изпълнението на сключено споразумение или примирие. Войниците от мироподдържащите сили имат оръжие, но могат да го използват само за самоотбрана. Военният персонал и необходимото материално-техническо оборудване за операциите се набира на доброволна основа от страните членки и се финансира от международната общност. По данни за 2000 г. мироподдържащите операции са стрували около 2 млрд. долара или около 0,15% от световните военни разходи. Силите по поддържането на мира носят униформите на своите държави. Те се идентифицират като такива сили само по синята каска или барета на ООН и значка. Тъй като напоследък се подчертава необходимостта от единни и съгласувани действия на военните контингенти от различни държави, някои страни предпочитат друг формат на мироопазването – под егидата на НАТО или в рамките на многостранна коалиция, при който могат да избегнат субординацията в ООН.

4. Налагане на мира (peace enforcement) – подобни операции се възлагат от Съвета за сигурност на ООН), действащ в съответствие с глава VII от Устава на коалиция от желаещи държави (coalition of willing States). Уставът на ООН ясно окуражава сътрудничеството с регионални и субрегионални организации при урегулирането на конфликти и поддържането на международния мир и сигурност. Като класически пример за прилагане на принуда за възстановяване на мира се разглежда реакцията на международната общност при нападението на Ирак срещу Кувейт през 1990 г. Само при наличие на квалификация на ситуацията като „заплаха за международната сигурност“ Съветът за Сигурност на ООН може да даде мандат за прилагането на принудителни мерки, включващи използването на въоръжена сила. Заплахата със сила и употребата на сила трябва да бъдат крайна мярка,

до която се прибъгва само в изключителни ситуации, изискващи тяхното използване. В случаите, когато има възможност да се използват други средства за дипломатически, политически или икономически натиск, те трябва да бъдат предпочетени. В този смисъл надеждите, които се възлагат върху реформата на СС за постигането на по-голяма представителност и легитимност, отчасти са свързани с изработването на по-ясни критерии за прилагането на принудителни мерки и въоръжена сила.

Съществува т.нар. „сива зона“ между мерките по Глава VI и Глава VII – или т.нар. мерки в съответствие с Глава „Шест и половина“ – ситуации, в които Съветът за сигурност не желае да предостави пълен мандат съгласно Глава VII, но същевременно поставя пред военния и полицейския персонал задачи, изискващи заплаха или употреба на сила. Освен това съществуват ситуации, в които действията по поддържане на мира се оказват невъзможни. Конфликтите в Руанда през 1994 г., Босна и Херцеговина и Сомалия през 1992–1995 г. свидетелстват за ограничените възможности на миротворците и изправяне пред дилемата относно използването на въоръжена сила. При провеждането на операцията в Конго (1960–1964 г.) Съветът за сигурност през 1961 г. разрешава на миротворческите части на ООН да използват сила в необходимата степен за неутрализирането на наемниците от провинция Катанга. Впоследствие Съветът за сигурност отново разрешава военна подкрепа при провеждане на някои миротворчески операции. Така например Временната администрация на Източна Славония и Западен Срем (1996–1998 г.) е снабдена с тежко въоръжение и е разрешено оказването на авиационна помощ на мисията, както и други мерки на силово въздействие. През юли 2000 г., след поредица от нападения срещу мисията на ООН в Сиера Леоне и изчерпването на всички останали възможности, е проведена операция за освобождаването на над 230 миротворци, които повече от два месеца са се намирили в обкръжение на антиправителствените сили. Реакцията към този вид операции е нееднозначна. Изводът, който се налага, е, че в случаите, когато ООН организира мисии, при които има вероятност да възникне ситуация, изискваща запла-

ха или употреба на сила, Съветът за сигурност трябва да поеме отговорността си и да определи специфичен мандат на съответната мисия, както и да осигури необходимите ресурси за ефективното изпълнение на поставените задачи.

5. Укрепването на мира (peace-building) включва реинтегрирането на враждуващите страни в гражданското общество, налагане на върховенството на закона (чрез реструктуриране и реформиране на полицията и съдебната система); спазване на правата на човека чрез наблюдение или разследване на нарушения в тази област; помощ за развитие на демокрацията (включително помощ за организиране и провеждане на избори); национално помирение; завръщане на бежанците и др. Международните полицейски сили подготвят полицейските части на приемащата държава и ограничават дейността на организирани криминални групи, с които местните власти не могат да се справят. Посткризисното изграждане на мира обхваща всички усилия за предотвратяване на повтарянето на конфликта и способства за консолидиране на мирния процес. Тези действия са най-успешни, когато участниците в конфликта са разделени от ясно обозначени граници и самите те са съгласни с прекратяването на огъня и присъствието на сили на международната общност.

Усилията на ООН за изграждане на мира включват дейности в пет основни области:

- първата е *военната област и областта на сигурността* и действията обхващат разоръжаване и унищожаване на оръжията, демобилизация и реинтеграция на воюващите страни;
- втората включва *хуманитарни действия* като репатриране на бежанците и грижи за децата и цивилното население, засегнати от конфликта;
- на трето място – *политическите действия* включват изграждане на институции, конституционни реформи и избори;
- към четвъртата област спадат контролът върху спазването на човешките права, реформите на съдебната власт и на полицейските структури;
- накрая – *икономическите и социалните мерки* включват възстановяване на разрушената от конфликта инфраструктура.

тура, намаляване на социалната несправедливост и създаване на условия за икономическо развитие.

Изграждането на мира изисква действия от страна на специализираните организации от системата на ООН, включително и Световната банка, други регионални икономически организации, както и неправителствени организации. Главният инструмент на ООН за укрепване на мира е помощта за развитие, която играе важна роля за възвръщане на доверието към националните и местните институции.

Съвременните операции по поддържане на мира се отличават с няколко характерни особености:

- Във функционално отношение възлова роля за поддържане на мира е отредена на Съвета за сигурност, който единствен взема решение за провеждането на дадена ОПМ и определя нейния мандат. Генералният секретар на ООН прави препоръки за началото на операцията и начините на осъществяване и докладва за нейния ход. Департаментът на ООН за ОПМ отговаря за всекидневното ръководство, управление и логистична подкрепа на операциите по цял свят.
- Новият вид операции за поддържане на мира са изцяло насочени към нетрадиционни и асиметрични заплахи за международната сигурност (тероризъм, разпространение на оръжия за масово унищожение, етнически конфликти). Това обстоятелство засилва техния комплексен характер – в тях участват вече не само военни контингенти, но и гражданска полиция и цивилен персонал от експерти. Именно този „цивилен компонент“ на съвременните ОПМ придобива все по-решаващо значение за тяхното ефикасно протичане.
- Засилва се сътрудничеството между универсалната организация ООН и регионалните организации като ЕС, ОССЕ и НАТО. ООН си сътрудничи с Организацията на американските държави в Хаити, с Икономическата общност на Западноафриканските държави в Либерия и Сиера Леоне, с Организацията за африканско единство в Западна Сахара, в района на Големите езера, в Сиера Леоне, Етиопия и Еритрея. Практиката на UNMIK в Косово да изгради структура, почиваща на четири

стълба – ООН, Върховен комисариат за бежанците, ЕС, ОССЕ – се превръща в уникален модел на координация между Секретариата на ООН и европейските организации.

Приложение

ТЕКУЩИ ОПЕРАЦИИ НА ООН ПО ПОДДЪРЖАНЕ НА МИРА
(данни към 1 февруари 2006 г.)¹

1. Организация на ООН за наблюдение на спазването на примирието в Близкия изток (**ЮНТСО**, учредена през м. май 1948 г., военни 153; цивилни лица 218);
2. Група военни наблюдатели на ООН в Индия и Пакистан (**ЮНМОГИП**, м. януари 1949 г., военни 44; цивилни 68);
3. Мироподдържащи сили на ООН в Кипър (**ЮНФИСИП**, м. март 1964 г., военни 1226; гражданска полиция 45; цивилни 152);
4. Сили на ООН за наблюдение на спирането на огъня на сирийските Голански възвишения (**ЮНДОФ**, м. юни 1974 г., военни 1041; цивилни 124);
5. Временни сили на ООН в Ливан (**ЮНИФИЛ**, м. март 1978 г., военни 2001; цивилни 483);
6. Мисия на ООН за референдум в Западна Сахара (**МИНЮРСО**, м. април 1991 г., военни 222; гражданска полиция 2; цивилни 234);
7. Мисия наблюдатели на ООН в Грузия (**ЮНОМИГ**, м. август 1993 г., военни 122; гражданска полиция 11; цивилни 285);
8. Временна администрация на ООН в Косово (**ЮНМИК**, м. юни 1999 г., военни 37; гражданска полиция 3616; цивилни 3480);
9. Мисия наблюдатели на ООН в Демократична република Конго (**МОНЮК**, м. ноември 1999 г., военни 11415; гражданска полиция 155; цивилни 1842);
10. Мисия на ООН в Етиопия и Еритрея (**ЮНМЕЕ**, м. юли 2000 г., военни 4701; цивилни 463);
11. Мисия на ООН в Либерия (**ЮНМИЛ**, м. септември 2003 г., военни 14684; гражданска полиция 1097; цивилни 1088);
12. Операция на ООН в Бряг на Слоновата кост (**ЮНОКИ**, м. април 2004 г., военни 5995; гражданска полиция 213; цивилни 386);
13. Стабилизираща мисия на ООН в Хаити (**МИНЮСТАХ**, м. юни 2004 г., военни 4790; гражданска полиция 1270; цивилни 564);
14. Операция на ООН в Бурунди (**ОНЮОБ**, м. юни 2004 г., военни 5475; гражданска полиция 82; цивилни 497);
15. Мисия на ООН в Судан (**ЮНМИС**, м. март 2005 г., военни 5308; гражданска полиция 399; цивилни 573) .

Литература

- Основни факти за ООН, изд. „Книжен тигър“, С., 2002.
- България и операции на ООН за поддържане на мира, http://www.mfa.government.bg/index.php@tid23&item_id4693
- Мир в разгара на войни. Предотвратяване и управление на международни етнически конфликти, [под ред. на Дейвид Кармънт и Патрик Джеймс], ВИ, С., 2001.
- Резолюция на Съвета за сигурност на ООН № 1327, http://www.unic.ru/www_old/old/newpage16.htm
- Международные отношения: теории, конфликты, организации. [под ред проф. П.А.Цыганкова], Альфа-М, М., 2004.
- Лебедева, М. М. Мировая политика, Аспект-Пресс, М., 2003.
- Цыганков, П. А. „Теория международных отношений“, Гардарики, М., 2003.
- Барвик, Йоханнес. Недопущение войн и сохранение мира, http://www.deutschebotschaft-moskau.ru/ru/bibliothek/internationale-politik/article02_p.htm
- Ramsbotham, O., T. Woodhouse, H. Miall. *Contemporary Conflict Resilution*, Polity Press, Cambridge, 2005.
- Nils Petter Gleditsch, Peter Wallensteen, Mikael Eriksson, Margareta Solenberg & Havard Strand „Armed conflicts 1946-2001: A New Dataset“, *Journal of Peace Research*, Vol.39, No.5, 2002, pp.615-637.
- Boutros-Ghali, B. 1992 *Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping*. Report of the UN Secretary General, A/47/277-S/24111 (June).
- Millennium Report *We the Peoples: The Role of the United Nations in the Twenty First Century*, (2000).
- Preventive Diplomacy and Violence Prevention*, <http://www.beyondintractability.org>
- Peacebuilding*, <http://www.beyondintractability.org>
- Settlement, Resolution, Management and Transformation: An Explanation of Terms*, <http://www.beyondintractability.org>
- UN Secretary General Report *In Larger Freedom: Towards Security, Development and Human Rights for All* - A/59/2005.